

AHİLİK

ULUSLAR ARASI SEMPOZYUMU

“KALİTE MERKEZLİ BİR YAŞAM”

BİLDİRİ KİTABI

AHİ EVRAN

Yıldız Kent KAYSERİ

KAYSERİ - 2011

SÜHREVERDÎ'NİN DİLİNDEN FÜTÜVVET VE AHİLİK

Doç. Dr. Güray Kırpık^(*)

Özet

Bu araştırmada fütüvvet ve ahilik ilgisi vurgulanmaktadır. Sühreverdî'nin eserlerinde belirttiği fütüvvet ve ahilik tabirlerinin anlamları ve birbirinin yerine kullanılması dikkati çekmektedir. Sühreverdî fütüvvetnâmesinde ahiliğin krónolojisi hakkında da ipuçları vermektedir. Kısacası ahiliğin başlangıcı, gelişimi ve günümüze kadar olan sergüzeşti hakkında O'nun eserinden fikirler elde etmek mümkündür. Bu çalışmada Nasır Lidinillah'ın kurduğu fütüvvet teşkilatında etkili bir mutasavvıf mütefekkir olan Şehâbetin Sühreverdî'nin önemli görüşleri bir arada sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Sühreverdî, Fütüvvet, Ahilik.

Abstract

In this essay, the relation between futuwwa and akhism is stressed. It is drawn an attention that the meanings and the using of the "fetâ" and "akhi" which is used in the Suhrwardî's works as synonym. Suhrwardî is giving us some clues about the chronology of akhism in his futuwwatname. Briefly, it's possible to obtain a lot of thoughts about the beginning, delevopment and ruritanian of the akhism from his work. In this essay, Shahab al-Dın Suhrwardî who was one of the most affective sage and sufi in Nasır Lidinillah's futuwwa organization, his most important thoughts, is presented and gathered.

Key words: Suhrwardî, Futuwwa, Akhism.

Giriş

Bu çalışmada XII. yüzyılın sonlarında yaşayan fütüvvet ve ahilik üzerine çok önemli fikir ve eserleriyle damgasını vuran Sühreverdî'nin Fütüvvetnâmesi'nin⁵⁹⁸ gözüyle fütüvvet ve ahilik konuları ele alınacaktır. Ahilik ile fütüvvetin yekvücut bir özellik taşıdığını en güzel bir şekilde Sühreverdî'nin fütüvvet üzerine olan sözlerinden anlamak mümkündür. Fütüvvet'in ahilikle beraber dillendirildiği ve "gençlik" terbiyesi yolunda önemli bir meslekî terbiye (eğitim) umdesi olarak yaşandığı Sühreverdî'nin çağında "fütüvvet" ve "ahilik" İslam ve Türk tasavvuf terbiyesi manzûmesinin ortak adları olmuştur. Öyle ki, fütüvvetin bozulması ahiliğin bozulması, ahiliğin bozulması da fütüvvetin bozulması sayılmıştır.

^(*) Gazi Üniversitesi Öğretim Üyesi, guray@gazi.edu.tr

⁵⁹⁸ Şehâbeddin Sühreverdî, Resâyl-i Cevânmerdân / Resailü'l-Fütüvve, Tashih ve Mukaddime: Murtezâ Sarrâf, Hulâsâ: H. Corbin, Tahran, 1973, ss. 90-166.

Sühreverdî'deki bilgiler ışığında ahîliğin temel terbiye ilkeleriyle fütüvvetinki karşılaştırıldığında ortaya çıkan benzerlik bize iki kurumun ne kadar yekvücüt olduğunu göstermektedir.

Sühreverdî'nin Çağı (1145-1234)

Tam adı Şeyhülislam Ebu Hafs Şehâbeddin Ömer bin Abdullah bin Muhammed bin Amuye-i Sühreverdî'dir. Şeyh Ebu'n-Necîb Sühreverdî'nin yeğeni, öğrencisi ve Abdu'l-Kadir Geylânî'nin (vef. 1164) de öğrencisidir.⁵⁹⁹ Bağdat'ta bir hankâhı bulunmakta idi ve Abbâsî sarayının mutasavvıf, mütefekkir olarak olarak saygı duyduğu bir sîmâ idi. Halife Nâsır Lidinillah (1180-1225) zamanına tevâfuk eden ömrünün önemli bir bölümünde Sühreverdî'nin fütüvvet örgütünün kurumsallaşmasındaki katkıları çok önemli birer temel yapısı oluşturmuştur. İşte bu sebeplerle Sühreverdî'nin fütüvvet ve ahîliğe dair sözleri önem taşımaktadır. Türkiye Selçuklu Sultanlarının da fütüvvet şalvarı hediyesi olarak, şed kuşandıkları Nâsır Lidinillâh döneminin Türkiye Ahîliğinin temellerinde ne gibi benzerliklere sahip olduğu Sühreverdî'nin eseri bilinmedikçe eksik kalacaktır. Sühreverdî Nizamiye medrese kültürünün bir öğrencisi olarak da dikkati çekmektedir.⁶⁰⁰ Kendisinden daha önce yazılmış olan XI'nci yüzyıl mutasavvıfı Sülemî'nin fütüvvetnâmesi ile benzerlikleri olsa da etkisi bakımından Sühreverdî'nin fütüvvetnâmelerinin yeri tartışılmaz bir öneme sahiptir.⁶⁰¹

Sühreverdî'nin Dilinden Fütüvvet ve Ahîlik

Sühreverdî'nin verdiği bilgilere göre, fütüvvet ve ahîliğin kavramsal çerçevesinde *Fetâ-fetvâ-insanı tedavi-hursı terbiye-nefsi terbiye-üretim kalitesi-tüketim dengesi* gibi özellikler görülür. Bu kavramların büyük bir kısmına Roma ve ortaçağ Avrupası loncalarında ve esnaf birliklerinde rastlanmaz. Meselâ nefsi tezkiye etmek ortaçağ Avrupası için bilinmez bir düşüncedir. Bazı araştırmacılar tarafından fütüvvet ve ahîlik Roma ve ortaçağ Avrupa batısında görülen *Corporation, Chevalier ve Lonca* birlikleri yapılanmasına benzetilmiştir. Fakat aradaki farkların benzerliklerden çok daha büyük olduğu Sühreverdî'nin müessis fikirlerinden de görülebilmektedir.

⁵⁹⁹ Neşet Çağatay, "Fütüvvetçilikle Ahîliğin Ayrıntıları" Belleten, Sayı: 157-160, Cilt: XL, TTK, Ankara, 1976, s. 423-424; Sühreverdî'nin hayatıyla ilgili tarih hatası yapanlar da bulunmaktadır. Bu konu ayrıca araştırılmalıdır. Bkz. Seyyid Hüseyin Nasr, *Three Muslim Sages Avicenna-Suhrawardî-İbn 'Arabî*, Cambridge, 1964, p. 52-82.

⁶⁰⁰ Ebu'n-Necîb Sühreverdî, *Nehcî's-Sülûk fi Siyâsetü'l-Mülûk*, Çev. Nahîfî Mehmed Efendi, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, (Tarihsiz), s. 6.

⁶⁰¹ İbn el-Hüseyin es-Sülemî, *Tasavvufta Fütüvvet*, Çev. Süleyman Ateş, Ankara Ün. İlahiyat Fak. Yayınları No.135, Ankara, 1977.

Sühreverdî'nin gözüyle, peygamberlerin mesleği olarak esnaflığın dünya ile alakası ve peygamberlerden miras kalan bir örf olarak fütüvvet ve ahîlik Sühreverdî'nin gözünden eşit anlamlar taşımaktadır. Sühreverdî'nin gözünden kronolojik olarak bir fütüvvet cereyanından söz edilebilir. Hz. Âdem (a.s.)'den Hz. Muhammet (a.s.)'in daim şeceresinde süregiden bir fütüvvet va ahilik kronolojisi ortaya koyan Sühreverdî bir bakıma Ahîliği ilk insana bağlamıştır. O fütüvvetnâmesinde bu her iki resulün arasında da fütüvvet tahtının boş kalmadığını her zaman bir vârisinin olduğunu ifade etmektedir. Sühreverdî'nin dilinden fütüvvet ve ahîliğin kronolojik ve manevi tasvirini şu şekilde aktarmak mümkündür:

Sühreverdî hamdele ve salavattan sonra, şükür ile Hz. Âdem (a.s.)'in yaratılışı'nı anlatır.

[Âdem'in yaratılışı O'nun kudretinin bir işaretidir. Âdem'in yaptığı işler ise O'nun Rubûbiyetinin bir işaretidir. Böylece Âdem (a.s.) lütuf hazinesinden hilkat ve ubûdiyet hanesine davet olununca, yüz yirmi bin küsur nübüvvet ve risâlet noktası da Âdemle birlikte yola çıkmıştı. Hilâfet hil'ati ilk defa Âdem'e giydirilmişti. Allâhu teâlâ (c.c.)'nin kavliyle "*innî câilun fi'l-ardi halifetun*" "*yeryüzünde bir halife yaratacağım*" ve bütün mevcûdâtın ilmini Âdem (a.s.)'e öğretti. Yine âyette "...ve Âdem'e bütün isimleri öğretti."]⁶⁰²

Sühreverdî meslekleri Hz. Âdem (a.s.) ile başlatır. O, "*Hz. Âdem (a.s.) her bir çocuğuna bir meslek ve san'at öğretti. Hz. Âdem (a.s.) onlara bu meslek ve san'atları dünyayı îmar etmeleri ve ziraatle meşgûl olmaları için öğretmişti demektedir.*"⁶⁰³

Sühreverdî fütüvvet konusunda Şit (a.s.)'i bir milat noktası olarak görmektedir: [Ancak Şit Peygamber (a.s.)'e bu meslek ve sanatlar gelince, O dünyaya ait işleri hiç kabul etmedi ve dedi ki:

"Ey babacığım! Herkesi dünya işiyle meşgûl ediyorsun. Evlatlarından birinin de zâhir ve bâtın olarak sadece Hüdâ-yı Teâlâ'ya ibadetle meşgûl olması gerekir"

Her ne kadar din âlimlerinden bazıları (Allah sayılarını artırsın) "*Şit (a.s.) hallac (hayek, dokumacı, terzi) idi*" demişlerse de şüphesiz O'nun terzi olması görünüşteki bir haliydi. Herhalde O, fütüvvet elbisesinin terzisi idi. Zirâ, dost âleminin biri görünüşte (zâhirde) biri de hakîkattedir. Öyle ki, görünüş âleminin imareti zorunludur, aynı şekilde hakîkat âleminin de imareti zorunludur. Bu halde Şit (a.s.) âlem-i mânâ imâretini seçti.]⁶⁰⁴

⁶⁰² Sühreverdî, a.g.e., s. 90-91.

⁶⁰³ Sühreverdî, a.g.e., s. 91.

⁶⁰⁴ Sühreverdî, a.g.e., s. 91-92.

Sühreverdî Şît (a.s.)'in niçin çiftçi ve hallac olduğunu da izah etmektedir: “Şît (a.s.) âlem-i ervâhın imâretiyle meşgûl olduğu sırada hem terzilik (dokumacılık) hem de zirâatle uğraştı. Çünkü birincisi kuvvettir ve kuvvet ise zorunludur. İkincisi (Zirâat) “setr” (örtmek)’dir. Örmek de zorunludur. Şît (a.s.) âlem-i ervâhta her iki sanatı da itaat kemeriyle bir araya getirdi, bağladı. Hem dokumacı hem de çiftçi idi. Zira ki, ruhlar elbiseden hâlidir. Hz. Peygamber (a.s.) buyurmuşlardır ki: “*Îmân çıplaktır ve elbisesi takvâdır*”. Çiftçi idi çünkü nefis kuvvet bakımından zorunludur. Ki Hz. Peygamber (a.s.) “*ebyetun inde rabbî yut’imuni ve yeskîni*” buyurmuştur. (Şuarâ 79’da da benzeri âyet geçmektedir.)”⁶⁰⁵

Sühreverdî’ye göre, böylece Şît (a.s.) fakirlik halvethanesini itikaf edinmiştir. Sühreverdî’nin dilinden ifade edilecek olursa, Şît peygamberin tasavvuf elbisesi gayet iyi dokunmuştu. Âdemoğullarından “*súff*” olan ilk kimse Şît (a.s.) idi.

Sühreverdî’ye göre, Şît (a.s.) zamanında tarîkat ve fütüvvet arasında bir fark yok idi. İbrahim Halilullah (a.s.) zamanına kadar fütüvvet tarîkat, tarîkat de fütüvvet idi. Halilullah devrine gelindiğinde kalpleri Yüce Yaratan’ın aşkıyla yananlar, âşıklar ve hak yolunun iştiağıyla dolanlar, Halilullahın hizmetine geldiler ve dediler ki: “*Ey Allah’ın Nebîsi! Biz istiyoruz ki, halkın içine çikalım, ayak basalım. Hırka yükünü çekmeye gücümüz yetmiyor, zayıfız.*” Allâhu Teâlâ buyurmuştur ki: “*İnsan zayıf yaratılmıştır (hulika’l-insanu zaifin)*”. Bir tarîkat yap ki biz de o insanlardan bir hisse sahibi olalım, o yola aşkla tutunalım.” İbrahim Halilullah (a.s.) tarîkat deryasında yüzdü ve fütüvvet adasını tarîkat deryasında buldu (icâd etti). Bir âşıklar topluluğunu şerîat gemisine oturttu ve tarîkat denizinde götürdü. Fütüvvet adasına ulaştığında dedi ki: “*Siz bu adada yurt tutunuz/edininiz*”.⁶⁰⁶

Sühreverdî’nin tasvirine göre tasavvuf giysisine gelince, o hırkadır. Fütüvvet elbisesi tasavvuf cübbesinin altındadır. Cübbenin altı ise hırkadan bir parçadır. Bu şekilde fütüvvet hırkadan bir cüz’dür. Tarîkatin erkânı sayısızdır. Fütüvvet ise 12 rükündür. 6’sı zâhir makamıdır ve 6’sı bâtındadır. Zâhirde olan 6 makam şunlardır.⁶⁰⁷

Birincisi: Şalvarı bağlamak/kuşanmak

İkincisi: Bel/karın bağlamak

Üçüncüsü: Dil bağlamak

⁶⁰⁵ Sühreverdî, a.g.e., s. 91-92.

⁶⁰⁶ Sühreverdî, a.g.e., 92-94.

⁶⁰⁷ Sühreverdî, a.g.e., 94-96.

Dördüncüsü: Kulak ve göz bağlamak

Beşincisi: El ve ayak bağlamak

Altıncısı: Hırs ve emel bağlamaktır.

Sühreverdî her altı rüknü de açıklamaktadır.

Birincisi: Şalvar Bağlamak

Ahînin gençlik (fütüvvet) çağından (ahdi vaktinden) itibaren zina yapmaktan ârî olması gerekir.

İkincisi: Karın Bağlamak

Haram lokma yemek, gönüllü bir tercihle, bir zorunluluk olmaksızın şerîat yolundan dışarıya çıkmaktır.

Üçüncüsü: Dil Bağlamak

Gıybet, bühtan ve boş sözden kaçınmaktır. Her kim gıybet yapar ve bühtanda bulunursa onun Müslümanlığına halel gelir. Nebî (a.s.) buyurmuştur ki: “*Müslüman elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu kimsedir.*”

Dördüncüsü: Kulak ve Göz Bağlamak

Dinlenmemesi (işitilmemesi) gereken her ne varsa dinlememek ve görülmemesi gereken her ne varsa bakmamaktır. O kimse ki, bu emre uymamıştır, Müslümanlık şerîatı caddesinden dışarı çıkmış demektir. Onun da fütüvvet yemini doğru/sahih olmaz. Ahînin velâyet sesini dinlemeye hazır ve nâzır olması gerekir.

Beşincisi: El ve Ayak Bağlamak

El ile hiç kimse rencîde ve darb edilmemelidir. Öyle ki, ahînin bu noktada eli yoktur ki bir kimseye vursun.

Altıncısı: Kendi Nefsinde Olan Hırs ve Emelini Bağlamak

(Ahî) kendi nefsinde olan hırs ve emelini bağlamalı ve ölümün kapısına komşu olarak oturmalıdır. Ki onun ölmeden önce ölenlerden olması gerekir.

Sühreverdî'nin belirttiği bâtında olan diğer 6 makama gelince,⁶⁰⁸

Birincisi: Cömertliktir.

İkincisi: Kerem (ikrâm)'dir.

Üçüncüsü: Tevâzu' (alçakgönüllülük)'dur.

Dördüncüsü: Affetmektir.

Beşincisi: Yoksulluk/fakirlik/nefsini yok saymaktır.

Altıncısı: Vuslat, kurbet ve hidâyet makâmında akli başında olmaktır.

Sühreverdî bunları da açıklamaktadır. Buna göre Sühreverdî'nin verdiği anlamlar bir delikanlı (ahî) nasıl olmalıdır konusunu açıklamaktadır.

Birincisi: Cömertliktir

⁶⁰⁸ Sühreverdî, a.g.e., s. 96-98.

Ahî cömert olmalıdır. Sehâvetin (cömertliğin) sınırı konusunda yiğitler demişlerdir ki: “Cömertlik odur ki, istihkakı yerine o istemeden vermektir.”

Ama kişi zenginliği elde etmiş ise, bu sebepten terk-i dünyâ etmesi gerekir. Ki dünyâ nimet ve uğursuzluğu/açgözlülüğü onu mağrûr etmesin. Böylece dünyaya vesile olan amelden uzak durmak lazımdır. Dünya kendi niyetiyle (isteğiyle) salih amelini artırmak için elinde bulunuyorsa, “müminin niyeti amelinden hayırlıdır”.

İkincisi: Tevâzu’dur

Ahi ve fütüvvet sahibinin mütevâzi’ olması gerekir. Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurmuşlardır ki: “Kim Allah için tevâzu’ ederse Allah onu yüceltir, kim de tekebbür ederse Allah onu zelil eder.” Tevâzu’ derecelerin yükselmesidir ve tekebbür ise derecelerin (tabakaların derinlemesine) alçalmasıdır.

Üçüncüsü: Kerem (ikrâm/gözübol)’dir

Ahîlikte bir genel kaide olarak *mürüvvete ulaşmak için kerem olmadan yol yoktur*. Ahinin kerîm olması gerekir. Zira kerem ile cömertlik arasındaki fark odur ki, bütün kerimler cömert olurlar. Ancak her cömert kerîm olmaz. Kerîm odur ki, verir ve minnet etmez (başka kalmaz).

Dördüncüsü: Affetmek ve Merhamet Etmek

Ahinin bütün âlem onu incitse de o incitmez ve incitirmez. Ne zâhirde ve ne bâtında hiç kimsenin incitilmesine de rıza göstermez, izin vermez. İncitenleri Hüdâ’ya havale etmez. İntikamdan vazgeçer ki, fütüvvetin şartı da budur. Çünkü Efendimiz (s.a.v.) de ahi, fütüvvet ve mürüvvet sahibi idi.

Beşincisi: Kibir, Gurur, Nefisten Yokluk İçinde Olmak

Ahinin yokluğu sermaye seçmesi gerekir. Böylece mana varlığına ve hakîkate ulaşılır. Ahi varlık sûretini gösterirse hakikat onun yüzünden yok olur.

Altıncısı: Vuslat, Kurbet ve Hidâyet Makamında Akli Başında Olmak

Ahi ve fütüvvet sahibi vuslat, kurbet ve hidâyet makamında akli başında olmalıdır.

Sühreverdî’ye göre fütüvvet Halilullah’tan İsmail (a.s.)’e miras kalmıştır. O’nun aktarması ile muhakkiklerden bazıları demişlerdir ki: “İsmail (a.s.)’in fütüvveti Halilullah’tan daha güçlü idi. Çünkü, Halilullah fütüvvet kuvvetiyle evlatlarını feda etti. Ama İsmail (a.s.) fütüvvet kuvvetiyle cânını feda etti. Can sevgisi ise evlat sevgisinden daha güçlüdür.”⁶⁰⁹

Sühreverdî’ye göre, böylece fütüvvet İsmail (a.s.)’den sulbden sulbe Hülâsa-i mevcûdât Muhammed Mustafa Efendimize ulaştı. Ki O İsmail (a.s.)’in neslindedir. Fütüvvetin tamamı Hz. Peygamber (a.s.) zamanına kadar gizli idi. İzhâr edilmesi Hz. Peygamber (a.s.)’in gelişiyile olmuştur. Fütüvvetin hulasası

⁶⁰⁹ Sühreverdî, a.g.e., s. 99.

Rabb'in katından lütuf hanesine geldi ve Hz. Peygamber (a.s.)'in evine indi. Ev, nebilerin ve velîlerin vücûdu idi. Bu sözden maksat odur ki, fütüvvet Şî't (a.s.)'ten Halîlullah (a.s.)'a gelmiş ve bu iki menzilde boş kalmamıştır. Halîlullah'tan Habîbullah'a nübüvvetin bu iki derecesi boş değildi. Fütüvvet enbiyâ ve evliyânın işi olarak geldi. Ki onlar Hakk Teâlâ'nın bendelerinin en faziletlieleridirler. Zîrâ, Hazret-i İzzetbârî yüceliğinin bilinmesi yolunu böylece yerine getirsin. Bu da iki mertebe olmadan olmaz. Her kim bu makamlardan birine gelecek olursa, ya nübüvvet ya da velîlik makamına davet olunurdu. Hz. Peygamber (a.s.)'den Emîrû'l-Mü'minîn Ali ibn Ebî Tâlib (r.a.)'e ulaşmıştır. Ki Hz. Ali de Peygamber (a.s.)'in soyundan idi ve amcasının oğluydu. Hz. Peygamber Hz. Ali için şöyle buyurmuştur: *"Ya Ali! Ente minnî bi-menzileti Hârûne min Mûsâ"*⁶¹⁰

Sühreverdî'ye göre, Hz. Ali (r.a.)'nin fütüvveti derecesinde hiç kimse olmamıştır, olmayacaktır. Yine O'nun ifadesine göre, rivâyette şöyle denilmiştir ki: *"Emîrû'l-Mü'minîn Ali (r.a.)'nin hanesinde bir gün hiç iftar yapılmamıştı. Diğer bir rivâyette yedi gün yapılmamıştı. Hakk Teâlâ gayb âleminden üç arpa ekmeği gönderdi. Emîrû'l-Mü'minîn Ali (r.a.) birini Hasan'a birini Hüseyin'e ve kalan diğerini de ikiye bölerek yarısını Fatumatü'z-Zehrâ (r.a.)'ya verdi. Diğer yarım ekmeği de kendisi yiyecekti. Derviş kılığında biri kapıya geldi. Hz. Ali (r.a.) kendi nasibini dervişe verdi. Fatıma (r.a.) da O'na uydu. Hasan ve Hüseyin de uydular. Ki onlar ailenin evladı idiler. Fütüvvet de o aileden miras kalmıştır."* Tarîkat ve fütüvvet nübüvvet hanedanından Hz. Ali'ye kalmıştır. Zîrâ, Peygamber (a.s.) tarîkat, şerîat, fütüvvet, kerâmet, cömertlik ve mürüvvetin şehristândır.⁶¹¹ Emîrû'l-Mü'minîn Ali (r.a.), o ilim şehristanının kapısı idi. Bundan dolayıdır ki, Hz. Peygamber (s.a.v.) O'nun hakkında şöyle buyurmuştur: *"Ene medînetü'l-ilm ve Ali bâbuha"*. Her kim ilim ve amel şehristanının kapısına ayak basarsa, yolu Emîrû'l-Mü'minîn Ali (r.a.)'den geçer. Hizmet makamını ilk bulan Ali'dir. O ki, Şehristân'ın (Hz. Muhammet a.s.) kapısına ayak basmıştır.⁶¹²

Bir fütüvvet ve ahîlik tasavvuru anlatan Sühreverdî'nin esasen Anadolu ahîliğinin oluştuğu dönemden önce yaşamasına rağmen ahîliği fütüvvet bağlamında kullanan bir fikri yaklaşım içinde olduğu görülmektedir. Anadolu insanının yeni doğan çocuklar kullandığı pek çok söz arasında *"Allah fütüvvetini ve mürüvvetini gösterebilir"* tabiri herhalde bu noktada ilmî bir anlam kazanmaktadır.

⁶¹⁰ Sühreverdî, a.g.e., s. 99-100.

⁶¹¹ Şehristân: surlarla çevrilmiş ilim şehri (G.K.)

⁶¹² Sühreverdî, a.g.e., s. 101.

Sonuç

Anlaşılmaktadır ki, Sühreverdî'nin dilinde fütüvvet ve ahilik eşit iki kavram olarak görülür. O'na göre, Hz. Adem'den kıyamet gününe kadar fütüvvet ve ahilik var olacaktır. Fütüvvetsiz ahi düşünülemez, ahisiz fütüvvet düşünülemez. Fütüvvetin ve ahiliğin dereceleri vardır. Ahilik fütüvvet içinde bir kavram olarak görünmektedir. Fakat fütüvvete üye olan herkese ahi denilmektedir. O halde kardeşler birbirleri ile sonsuz manada iyilikler üzerine kardeş olmalıdırlar. Yoksa fütüvvet de ahilik de bozulur. Kardeşliğin sonu olmadığı gibi ahiliğinde fütüvvetin de sonu yoktur. Çünkü Sühreverdî'nin dilinde her ikisi de mana âlemini imar etme sanatı olarak anlatılmıştır.